

Vele jaren later, toen hij voor de laatste keer juist op zijn tenen was gaan staan om zijn stempelkaart voor altijd in gleuf nr. 164 naast de prikklok bij de ingang van het Stedelijk Abattoir te laten glijden, herinnerde Ambrosio zich die zondag van lang geleden, toen hij in het welvarende land was aangekomen.

Na een reis die zowel vermoeiend als omstandig was geweest, een reis van zijn geboortestreek in het zuiden door woestijnachtige vlaktes, over passen en door tunnels naar het noorden dat alleen met een paar onuitsprekelijke namen op een ambtelijk formulier lokte, stond hij plotseling, uitgeladen en achtergelaten als een stuk bagage, midden in Innerwald, midden in dat dorp waarvan hij zich maandenlang krampachtig maar vergeefs een voorstelling had proberen te maken. Eindelijk was hij er! Eindelijk was werkelijkheid geworden wat hij voor zichzelf en voor zijn gezin had gewild. Binnenkort zou hij werken, geld verdienen; de eerste keer geld overmaken was nog maar een kwestie van tijd: hij, Ambrosio, hij had bereikt wat voor velen niet was weggelegd, en toch werd hij, toen hij daar nog maar nauwelijks was gearriveerd, door het verlangen aangegrepen de bus, die nog zichtbaar was, achterna te rennen, de chauffeur 'Stop! Stop!' toe te roepen om zich meteen terug te laten brengen, door tunnels en over bergen, terug naar het licht van zijn eigen dorp in Coruña.

Maar de bus van de lijndienst had niet gewacht, hij was weg, hij was als een geel toneelgordijn voor Ambrosio weggeschoven en had hem overgeleverd aan een nieuwsgierig publiek.

Een tiental Innerwalders die net nog voor de coöperatieve kaas-

makerij met emmers en bussen in de weer waren geweest en paarden en hondenspannen hadden gecommandeerd, hadden staan lachen en opsnijden, zwegen nu, hielden op met werken en staarden naar de vreemde man die daar midden op het dorpsplein stond, tentoongesteld als een vis aan de haak, onzeker als een ontslagen gevangene voor de gevangenispoort.

Niets bewoog: een film was blijven steken; het geluid was weggevallen, alleen het water in de dorpsfontein klaterde verder.

Daar stond Ambrosio en hij kon zich niet verroeren, hij kon ook geen sigaretje draaien: als verlamd zag hij zichzelf daar staan. Alles aan hem had plotseling iets dreigend eigens gekregen. Hij voelde zijn gemillimeterde haren om zijn kale hoofd heen, hij voelde dat zijn haren zwart waren. Hij rook zijn eigen zweet, zijn overhemd was smerig en doorweekt, hij had maar al te graag zijn knoestige benen bedekt, magertjes uit een broek stekend die maar tot de knieën reikte. Hij keek omlaag naar zijn gedeukte koffertje, richtte zijn blik op de mensen, keek opnieuw omlaag: van het ene moment op het andere had hij geleerd wat eenzaamheid is. Voor het eerst in zijn leven wist hij dat hij klein, vreemd en anders was.

Pas toen een Freiburger hengst luid hinnikend zijn leren tuig wilde afwerpen, kwam er weer leven in de zondagavond. De motor van een tractor werd gestart; de Innerwalders lachten weer en sneden weer op; de handen van de kaasmaker grepen de melkbussen weer en goten de enorme witte vloed in weegketels en koelbekkens; de alpenhonden die voor de karren gespannen stonden, zetten op veilige afstand hun gevechten blaffend voort, en een magere oude knol schuurde met zijn hoeven over de straatstenen dat de vonken eraf spatten.

Ambrosio was blij dat er weer bedrijvigheid op het dorpsplein was, en hij zou nog lang midden op het plein zijn blijven staan als een troep koeien die op hem af kwam sjokken, hem niet tot een besluit gedwongen had. De dieren werden door twee jongens naar de dorpsfontein gedreven, die zich tegenover de kaasmakerij en voor hotel Ochsen bevond. Aan het hoofd van de kudde liep een kolossale koe met het air van een burgemeestersvrouw; ze zag er wel vreedzaam uit maar toch weer niet zo dat ze bereid leek te zijn omwille van die kleine Spanjaard twee koeienpassen van haar gewone sukkelgang af te wijken.

Ambrosio pakte zijn koffertje op en terwijl hij met de vrije hand in de zakken van overhemd en broek naar zijn papieren zocht, liep hij naar de kaasmakerij, waar hij een jongen zijn verblijfsvergunning en een ander formulier, van de vreemdelingenpolitie, onder de neus hield. Hij zag zich echter omringd door samengeperste lippen in zwiigende gezichten. De op hem gerichte ogen keurden hem, voorhoofden fronsten zich, de hoofden schudden nee, keerden zich naar de kaasmaker. Zonder het afwegen van de melk te onderbreken vroeg deze wat die kortgebroekte rare snuiter van hen wilde.

‘Ik geloof warempel dat dat die Spanjaard van Knuchel is. Kijk maar, dit zijn z’n papieren,’ zei een boer en hij gaf het beduimelde pakje aan de kaasmaker.

‘Zo zo!’ t Moest er dus van komen. Zo te zien zal hij niet veel mest strooien. Vergis ik me nu of heeft hij echt zo weinig borstkas?’ De kaasmaker, die op het platform boven iedereen uittorende, zoog bij die woorden zijn eigen borstkas barstensvol met lucht. ‘Bij Knuchel op de boerderij is er in de kinderkamer waarschijnlijk meer werk aan de winkel dan in de koestal,’ ging hij spottend verder. ‘Maar luister’s! Die jongen van Knuchel is altijd een van de eersten die hier de melk afleveren. Begrijp je? Die is allang weer weg.’

Ambrosio schudde zijn hoofd.

‘Kunt geen Duits, hè?’ werd er vrolijk gevraagd en enkele Innerwalders lachten smakelijk. Ook de kaasmaker maakte nog wat grappen maar hield daarmee op toen hij merkte dat Ambrosio, die doorhad over wie er gelachen werd maar daar geen kwaad in vermoedde, zelf meelachte en zelfs temidden van de Innerwalders eindelijk het sigaretje durfde te draaien waarnaar hij zo verlangd had.

‘Mosimann! Jij komt toch langs Knuchel. Neem dat mannetje mee!’

Het werd al donker toen Ambrosio de dorpsstraat naar beneden liep. Hij volgde een handkar die werd afgeremd door een stugge jongen terwijl een zwart-rood-witte alpenhond er hongerig aan trok. Ook Ambrosio had honger. Hij had graag een paar slokken van de soep naar binnen geslurpt die geurend uit de kan op de kar dampte. Hij wist niet dat dat maar wei was, het overblijfsel van het kaasmaken dat werd gebruikt voor het vetmesten van varkens.

Ambrosio kreeg weinig van Innerwald te zien. Langs de dorps-

straat stonden bijna geen straatlantaarns en voor de boerderijen brandde maar weinig licht. Maar Ambrosio hoorde het geluid van klompen; hij hoorde uitroepen en bevelen, bestemd voor de oren van dieren; hij hoorde het blikken geluid van melkgerei dat bij de put werd schoongemaakt, het klonk als klokgelui; hij hoorde bezems vegeen, wagens ratelen, kippen kakelen en varkens krijsen, want de Innerwalders waren in de stallen nog bezig met het laatste werk van de dag en troffen in de schuren voorbereidingen voor het voeren van de dieren de volgende morgen.

De omtrekken van de boerenhuizen waren nog goed te onderscheiden: ieder dak hoog en naar voren stekend, alsof het in zijn eentje de halve wereld moest beschermen tegen een agressieve hemel; ieder dak een kerkdak. Tegelijk verbaasde Ambrosio zich over de koemest die overal langs de kant van de weg lag opgehoopt. Er stonden voor de huizen ware torens van mest, die hun geur verspreidden.

Buiten het dorp glimlachte de jongen naar Ambrosio en nodigde hem uit zijn koffertje op de melkkar te zetten.

‘Vijf minuten nog,’ zei hij en hij hief zijn hand en spreidde zijn vingers.

Omdat Ambrosio alleen maar sandalen aan zijn voeten had, liep hij op de grasnerf in het midden van de grindweg die in drie lussen langs omheinde weiden en boomgaarden de helling af daalde en in een wijde bocht om een glooiing heen in een klein dennenbos verdween.

Aan de andere kant van het kleine bos wees de jongen naar een groep schimmige gebouwen.

‘Daarbeneden, daar wonen de Knuchels,’ zei hij. Hij zwaaide ten afscheid en verdween met hond en kar in het duister van de nacht.

Voordat Ambrosio over het smalle zijweggetje naar de boerderij liep die als een dorp tussen twee steile heuvelruggen ingebed lag, draaide hij nog een sigaret.

Terwijl hij gejaagd een paar trekjes nam, ontwaarde hij de sterren aan de hemel.

Boer Knuchel had de gewoonte, niet ongebruikelijk in dit welvarende land, zijn koeien ook zondags niet lang te laten wachten, ze

niet langer dan doordeweeks in de melk te laten staan. Hij was bijtijds teruggekeerd van zijn rondgang over zijn land en van een koffie met brandewijn bij Ochsen en hij had weten te vertellen dat er weliswaar noch op het postkantoor noch elders enig nieuws van de al lang verwachte Spanjaard was binnengekomen, maar dat er in het dorp over de wegblijver al verschrikkelijk werd gekletst. Niet iedereen was gelukkig met zijn komst, de kaasmaker al helemaal niet. Door die onhygiënische Italiaan bij boer Boden zou het al moeilijker geworden zijn goede kaas te maken. De melk uit Innerwald was allang niet meer wat hij ooit geweest was. En dan moest er ook nog zo'n Spaanse stoethaspel bij komen! Je zou zien, dat zou negatief uitpakken voor het melkgeld van boer Knuchel en voor de goede naam van de hele coöperatie.

Boerin Knuchel had met het hoofd geschud, had een half 'verdikkeme' ingeslikt en zich weer over de geraniumscheuten op de gaanderij gebogen.

De boer was nog even naast haar blijven staan. Met zijn handen diep in zijn zondagse broek had hij over de velden en toen naar het moestuintje gekeken, hij had zijn vrouw geprezen vanwege de orde die er heerste en de grootmoeder vanwege de kippen, maar alleen om met een 'sodeju' het huis in te gaan teneinde zich te verkleeden, want hij kon zijn ongeduld weer eens niet helemaal verbergen. Binnen had hij zijn nette broek zorgvuldig in de vouw gelegd en aan een houten knaapje achter de kamerdeur gehangen, hij had schone werkkleding en droge laarzen aangedaan en was samen met zijn zoon Ruedi in de koestal verdwenen om uit te mesten en te melken.

De koeien van hun kant hadden zich eerder dan normaal uit hun gedoezel opgewerkt, hadden elkaar vrolijker dan gewoonlijk wakker geloeid en waren snel de stalstupor vergeten die nu al tot in de lente aanhield.

Niet dat de koeien op de boerderij van Knuchel een moeilijker leven zouden hebben dan het rundvee elders in Innerwald. Integendeel. Omdat hun boer geen vertegenwoordigers in melkmachines en automatische drinkinstallaties, hoe vlotjes ze er ook op los leuterden, op een afstand van minder dan drie aardappelworpen bij zijn boerderij toeliet, smaakten de koeien tweemaal per dag het genot met de hand gemolken te worden, waarbij hun uier gemasseerd

werd, en konden ze zich na het melken in beweging zetten om water te gaan drinken. Terwijl op technologievriendelijke boerderijen de bewegingsvrijheid van koeien tijdens de winter gereduceerd was tot de ene stap voorwaarts de voerbak in en de ene stap achterwaarts op het tot achteraan aangebrachte stro, konden de gelukkige koeienzielen op de boerderij van Knuchel zich bij het drinken in ieder geval regelmatig verheugen in een minimum aan onbeperkte lichaamsactiviteit. Dankzij hun wandelingen naar de waterput van de boerderij hoefden niet alle onderlinge terechtwijzingen en onvermijdelijke tweegevechten die noodzakelijk waren voor de handhaving van de kuddehiërarchie, uitgesteld te worden tot de graastijd of direct verdrongen in het rasonderbewustzijn. Tweemaal per dag kon Blösch, de primadonna van de stal, haar hegemonie manifesteren, met welgemikte horenstoten en hoeftappen te ambitieus geworden jonge koeien hun plaats wijzen. Vooral het moederschap leidde vaak tot buitensporige trots, verleidde tot overdreven aanspraken, maar moeder waren ze allemaal, en alleen omdat er 's nachts een koe voor de eerste keer bevallen was van een kalf, dat in het stro lag te blaten, was Blösch bepaald niet van plan afstand te doen van haar voorrecht als eerste de stal uit te gaan, als eerste haar neusspiegel in het water van de put te dompelen, vóór de andere minstens tien of twintig liter water speekselvrij op te slurpen en ook als eerste weer het stro in te lopen. Onderscheid moest er zijn. Maar hoe ontoegeeflijker Blösch elke dag tijdens de tocht naar de put hautain en met eenvoudige, ruwe middelen de toon aangaf en hoe ijveriger de zwakkere dieren in de koeienhiërarchie van de Knuchelstal hun eerbied betuigden door zich met ballerina-achtige ijdelheid van rangorde naar rangorde, van privilege naar privilege omhoog te likken en te flikflooiën, des te beter waren de lange uren op stal voor alle koeien te verdragen. Terwijl ze het voorgesmeerde hooi brok na brok uit hun pens opboerden en er verveeld wat op kauwden, konden ze in hun dikke schedels op wraak zinnen en nog meer plannen smeden voor hun altijd vruchteloze maar in ieder geval vermakelijke stalrevoltes.

Omdat Blösch juist hoogdrachtig was en wellicht nog dezelfde avond zou kalven, leek haar hegemonie onbetwistbaarder dan ooit.

En zo was ook de boer na het betreden van de stal met Ruedi bij

haar blijven staan. ‘De beste koe op de berg,’ had de vader, en ‘Als ze maar geen stierkalf krijgt,’ had de zoon gezegd.

Blösch had geloeid.

Ook de andere elf koeien waren opgewonden geweest, ze wisten dat de boer vooral zondags schik in ze had en op de zevende dag meer zin had in praten en betasten dan anders. Het mesten en melken onderbrak hij dan telkens weer. Nog voor Knuchel zich de handen met twee lagen melkvet had ingesmeerd en eindelijk met leerachtige eelthanden de overvolle memmen had gepakt, prees hij menige rechte rug, hemelde zwellende vleesmassa’s op, liefkoosde lamme lenden en droogde en zalfde schaaf- en greepsteekwonden die maar langzaam verkorstten. Zondags hield dokter Knuchel spreekuur. Bij de een smeerde hij een klauw met zalf in en bij de ander druppelde hij uit een stoffige groene fles aardappelenever op een wespensteek bij het oog. Als er een nog in de puberteit verkerend rund in de stal stond, of pas geboren of vet te mesten kalveren, dan desinfecteerde hij navels, stelde voor het jukken gebruikte horenklemmen opnieuw af en maakte bij snel groeiende dieren muilkorf en halsriem een gaatje ruimer. Er bleef ook nog tijd over om de drachtige koeien achter de oren te krauwen, en boer Knuchel liet nooit de gelegenheid voorbijgaan om tochtige koeien de spoedige genegenheid te beloven van Gotthelf, de geduchte stier van de fokcoöperatie in het dorp.

Die aandacht kon de dieren niet onverschillig laten. Alle twaalf rekten en strekten ze hun rood-wit gevlekte huid tot die strak zat, ze spannen hun uier en sloegen met hun staart om hun achterdeel; boer Knuchel werd er vanbinnen warm van, en of hij wilde of niet, hij schoof iedere koe een extra greep verse stro onder het lijf.

Knuchel en zijn zoon hadden vervolgens de uiers van hun beste dieren, die gevoelig op tocht reageerden, achter de weer gesloten staldeur met lauw water gewassen, even een beetje de memmen bewogen om die soepel te maken en toen de hele stal gemolken.

De opbrengst was royaal uitgevallen. Een van de koeien, de jonge Flora, had zich zelfs tot een record laten meeslepen: als Knuchel de melkgift van de morgen en de avond bij elkaar optelde, had hij voor het eerst meer dan vijftientig liter melk uit haar uierbron gepompt.

Flora had geen kolossale uier die nutteloos tot op de grond heen en weer slingerde en waar geen emmer onder paste; zij had een fijn en stevig uiertje; aan de puntgave memmen ervan had Knuchel gelijkmatig trekkend eerst kruiselings en toen nog verrassend lang aan de voorste zijn vingers bont en blauw gemolken. Met het laatste nog te mobiliseren sapje in haar buik had de jonge koe zich ertegen verzet dat ze leeg zou raken. Ze had haar ruggengraat gekromd en zwaar en diep geademd in plaats van zomaar wat te kauwen op het krachtvoer dat weliswaar niet volgens de regels, maar in het vertrouwen dat het rustgevend zou zijn, tijdens het melken in de voerbak werd gegeven.

Toen Knuchel eindelijk van haar af had gelaten, was hij blijven zitten, bijna bedwelmd had hij erbij gezeten. Nog half onder de buik van de koe en al wat wiebelend op het eenpotige melkstoeltje dat hij aan zijn achterste had bevestigd, had hij naar de emmer tussen zijn knieën gestaard waarin de melk tot over de rand schuimde. Knuchel had zijn pet in de nek geschoven, had zich met zijn onderarmen het mengsel van eigen zweet en koeienstof van zijn voorhoofd geveegd en gemompeld: 'Goeie god, we hebben echt een melker nodig. Als die Spanjaard nou maar eens wilde komen.'

Hij was bezorgd geweest. Heel bezorgd. Meer dan eens had hij aan zijn handgewrichten zitten dokteren, hij was herhaalde malen naar kuuroorden op de berg en aan de andere kant van de berg gereisd, naar Schwarzenburg, op de Gurnigel, zelfs naar Weissenburg. Hij had nergens een grotere hekel aan dan met een peesontsteking die onder een dikke laag zalf zat werkeloos in de stal te staan en te horen hoe de melk zonder zijn toedoen suizend in de emmers stroomde. Hij vond het maar niks dat hij de boerin af en toe uit de keuken moest halen, naar de stal, want heimelijk was hij toch altijd van mening dat een vrouw onder een koe niets te zoeken had. Op zulke smartelijke dagen was zijn enige troost het feit geweest dat de veerbalans bij het raam boven de stalbank hoeveelheden aangaf die ver onder het alleen hem bekende gemiddelde lagen. Maar hij probeerde de geringere prestaties te verbloemen, maakte zelfs gewag, als er aan het eind van de maand niet zoveel melkgeld was bijgeschreven, van drinkgrage mestkalveren, van kwakkelende varkens die hij met melk een handje geholpen had, en van katten, ook naar



zijn mening veel te veel en veel te brutaal, waarvan hij het deed voorkomen dat hij met bakken tegelijk melk om hun neus, oren en likkende bekjes wreef.

Maar het schrikbeeld van de vertegenwoordigers in melkmachines was toch steeds weer opgedoken. Het spookbeeld van een ongewenste oplossing, die hem overdag van zijn rust en 's nachts van zijn slaap beroofde. Vrouw en zoon durfden er al lang niets meer van te zeggen, maar de grootmoeder schoof nog steeds prospectussen naast zijn kopje koffie, verhalen van landbouwers die zich enthousiast over melkmachines uitlieten, voorts vriendelijke en tot niets verplichtende uitnodigingen voor tentoonstellingen, voor demonstraties die aan de stal waren aangepast, allemaal met de ochtendpost gebracht. Maar alleen al de gedachte aan de zoemende, kil zuigende apparaten deed hem pijn. Hij wantrouwde de glans van de chroomstalen emmers, de soepelheid van de doorzichtige plastic slangen; hij kon zijn koeien eenvoudig niet beschouwen als een soort uitgangspunt voor een netwerk van buizen, pompen en ventielen. Hij wilde zijn melk zien, horen, voelen, hij wilde die niet toevertrouwen aan een systeem waarover hij geen controle meer had en waarvan hij niet eens precies wist hoe en waarheen het verder zou leiden.

Des te vuriger had Knuchel daarom gehoopt dat de Spanjaard nog op tijd vóór de volgende peesontsteking zou arriveren. Want die volgende terugslag zou niet lang op zich laten wachten: Ruedi moest immers weer naar school en de hele stal begon vanwege het groenvoer om het hardst melk te geven. Niet alleen Flora, maar ook Spiegel, Tiger, Stine, Fleck en Bäbe hadden zichzelf proberen te overtreffen. Alle hadden ze royaal geproduceerd en koekameraschappelijk een handje geholpen: eens te meer hadden ze in doelbewuste solidariteit met de droog staande Blösch, die zich nog niet kon weren, op niet mis te verstane wijze aangetoond dat ze Simmentaler bontvee waren, niet voor een kleintje vervaard. Van de eerste tot de laatste koe scoorden ze boven het gemiddelde. Zo'n tweehonderd liter hadden Knuchel en zoon de stal uit gedragen en hun trots was zelfs op 'Prinz' overgeslagen, de alpenhond, die nog overmoediger dan normaal met de tong uit de bek naast Ruedi de drie tot de rand toe gevulde aluminium bussen op de

melkkar de helling naar het dorp omhoog had getrokken.

‘t Zal mij benieuwen of er iemand is die méér melk brengt,’ had Knuchel gezegd.

‘De kaasmaker zal wel opkijken,’ had de boerin geantwoord, die ook voor de boerderij was komen staan.

Ambrosio schuifelde de sigaret, waarvan hij nauwelijks gerookt had, in het stof van de weg, stootte daarbij tegen een kiezelsteen en stevende, kome wat er komen mocht, sterren ja of nee, op de boerderij van Knuchel af.

Caramba, ya estamos aquí! dacht hij, en toen hij met zijn koffer wat onzeker de glooiing af wankelde, merkte hij hoe zijn zintuigen zich toespitsten, hoe een massa indrukken hem overweldigde. Hij kon zich voor geen enkel detail afsluiten. Kolossaal was ook hier de mesthoop die belegerd door zwermen vliegen en muggen voor zich uit lag te gisten. Maar niet alleen de geur daarvan, ook de afmetingen en verhoudingen van de schimmig in de nacht oprijzende schuren en loodsen, van bomen en struiken, van de contouren van het terrein, de rust die erboven hing, alles werd in zijn geheugen gegrift in afzonderlijk nauwelijks waar te nemen kleuren en vormen, melodieën en nuances. Maanden later nog kon hij zich heel nauwkeurig herinneren hoe de eerste, de tweede, de derde appelboom langs de weg geroken had naar harsachtige knoppen, en ook wat voor blauwgrijs geglinster er van de afrasteringspalen was uitgegaan. Het geknor van varkens dat uit een stal kwam klonk vet en oververzadigd, dat waren gecasteerde varkens, rijp voor de slacht, met elkaar vechtend om de lekkerste ligplaatsen. Ambrosio rook de broedkloeken, die achter de gekalkte muren van de kippenhokken in hun nesten druk bezig waren. Het rook er naar gestoomde aardappels, naar gestoofde aarde aan de schillen; en naar katten en pas gekleefd cederhout rook het. Ambrosio hoorde ook het snuiven en kreunen uit de longen van grote dieren, het gerammel van stalkettingen, het heel diepe en lang aanhoudende loeien van een hoogdrachtig dier. ‘Dat die geen hond hebben,’ dacht hij nog en toen werd hij ook al onder de voet gelopen door een hijgende hoop vacht. ‘Caramba.’ Hij had het erf nog maar nauwelijks betreden of hij lag al op zijn rug in het stof op de grond onder een alpenhond die hem